

Determining and Analyzing the Conceptual Models in Impacts of Ecotourism Resorts in Rural Sustainable Development (Case Study: Moran Section of Garmi County of Ardabil Province)

Alireza Hassanpour, Department of Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran

Hossein Soleimani, Assistance Professor, Department of Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran (Corresponding Author)
hosein_soleimany_geo@yahoo.com

Amir Gandomkar, Associated Professor, Department of Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran

Seyyed Ramin Ghaffari, Associated Professor, Department of Geography, Payam Nour University, Tehran, Iran

Abstract

Ecotourism resorts are considered as one of the most important rural tourism businesses and have a high impact on rural development. One of the important challenges among tourism planners is the existence of different views and attitudes regarding the effects of the construction of ecotourism resorts, which leads to the formation of different thought patterns. Identifying and explaining these thought patterns is an important application for tourism planners in adopting the best programs. The villages of Moran district in Garmi city of Ardabil province are considered as important eco-tourism spaces of the province. The main purpose of the research is to identify and analyze the prevailing thought patterns on the effects of creating eco-tourism resorts on the dimensions of Moran rural development. For this purpose, the necessary data were collected through survey and libraries methods. The statistical sample is a combination of 60 experts, including rural participants and experts. The analytical model of Q has been used. Based on the results of this model, four thought patterns governing the effects of ecotourism resorts on sustainable rural development in Moran were identified that the first thought pattern is very important compared to other patterns. According to the first intellectual model, eco-tourism resorts in general have had positive and high impacts on various sectors of rural development in Moran. Also, other models are different from the first model in terms of impact assessment and have a relatively different attitude to the effects of eco-tourism resorts on Moran rural development.

Keywords: ecotourism resorts, rural tourism business, rural sustainable development, Mouran section

 DOR: 20.1001.1.20087845.1400.10.2.1.3

شناسایی و تحلیل الگوهای فکری حاکم بر تاثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: بخش موران شهرستان گرمی استان اردبیل)

علیرضا حسن‌پور، گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران
حسین سلیمانی*، استادیار گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران
امیر گندمکار، دانشیار گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران
سید رامین غفاری، دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۹۹/۷/۳۰ تاریخ پذیرش: ۹۹/۹/۱۱

چکیده:

اقامتگاه‌های بوم‌گردی به عنوان یکی از مهمترین کسب و کارهای گردشگری روستایی به شمار می‌رود و تاثیرات بالایی در توسعه روستاها دارد. یکی از چالش‌های مهم بین برنامه‌ریزان گردشگری، وجود دیدگاه‌ها و نگرش‌های مختلف در ارتباط با تاثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی است که منجر به شکل‌گیری الگوهای فکری متفاوت می‌شود. شناسایی و تبیین این الگوهای فکری، کاربرد مهمی برای برنامه‌ریزان گردشگری در زمینه اتخاذ بهترین برنامه‌ها دارد. روستاهای بخش موران در شهرستان گرمی استان اردبیل از فضاهای مهم بوم‌گردی استان به شمار می‌رود. هدف اصلی پژوهش، شناسایی و تحلیل الگوهای فکری حاکم بر تاثیرات ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر ابعاد توسعه روستایی موران است. برای این منظور از طریق روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای داده‌های لازم گردآوری شد. برای تعیین و تحلیل الگوهای فکری حاکم بر پژوهش از مدل تحلیلی کیو استفاده شده است. بر اساس نتایج این مدل چهار الگوی فکری حاکم بر تاثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه پایدار روستایی در موران شناسایی شد که الگوی فکری اول نسبت به دیگر الگوها دارای اهمیت بسیار بالایی است. بر اساس الگوی فکری اول اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مجموع دارای تاثیرات مثبت و بالایی بر بخش‌های متعدد توسعه روستایی بخش موران داشته است. همچنین الگوهای دیگر از منظر ارزیابی تاثیرات دارای تفاوت با الگوی اول بوده و اساسا نگرش نسبتا متفاوتی به تاثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی موران دارند.

واژگان کلیدی: اقامتگاه‌های بوم‌گردی، کسب و کارهای گردشگری، توسعه پایدار روستایی، بخش موران

مقدمه:

در حوزه گردشگری روستایی محصول گردشگری روستایی به طور ساده مجموعه‌ای از جاذبه‌ها، تسهیلات و فرصت‌های تفریحی در نواحی روستایی نیست بلکه تمامی تجربه‌ای است که شامل همه دوره‌های یا مراحل بازدید واقعی (از ابتدای سفر تا بعد از آن) در نواحی روستایی است. باید اشاره کرد که گردشگری روستایی در خلأ توسعه نمی‌یابد بلکه در بطن اجتماعی، نهادی و تاریخی جامعه جای دارد (Verbole, 2015: 15). در گردشگری محلی- روستایی صاحبان کسب و کارهای گردشگری باید توانایی متنوع ساختن فعالیت‌ها را داشته باشند تا ارزش محصولات و دارایی‌ها آنها افزایش پیدا کند. در همه بازدیدها تجارب گردشگران برخی از محصولات یا عناصر مختلف در نظر گرفته می‌شوند. این عناصر به طور معمول شامل حمل و نقل، اقامت، سرگرمی، جاذبه‌ها، تسهیلات خرده فروشی و امکانات فراغتی و تفریحی است که آنها با یکدیگر عرضه گردشگری را نشان می‌دهند. برخی اوقات این عناصر، سازماندهی شده و به صورتی یک "بسته گردشگری" در می‌آید که توسط گردانندگان سفرها و آژانس‌های مسافرتی به فروش می‌رسد. گاهی اوقات نیز گردشگران خود این عناصر را انتخاب و ترکیب می‌کنند. در هر کدام از موارد اشاره شده این عناصر ترکیبی از فعالیت‌ها و کارکردها را تولید می‌کنند که "محصول گردشگری" نامیده می‌شود.

گردشگری روستایی یکی از عناصر مهم کسب و کار روستایی محسوب می‌شود. در این میان مسائلی مانند کسب و کارهای کوچک گردشگری و پایداری و همچنین تجارت‌های خانواده محور و یا مبتنی بر شیوه زندگی نیازمند تحقیقات وسیع‌تری بوده و بررسی فرضیه‌هایی مرتبط با گردشگری و توسعه پایدار در این بحث قرار دارند. (Shaw & Page, 2011:334). در این میان موضوع سرمایه در بخش کسب و کارهای کوچک گردشگری نیز مطرح است (Slee, 2019). اقامتگاه‌های بوم‌گردی یکی از مهمترین انواع کسب و کارهای روستایی محسوب می‌شود. اقامتگاه‌های گردشگری به عنوان یکی از پایه‌های اصلی گردشگری نقش بسیار پر رنگی در توسعه آن ایفا می‌کنند (jafari, 2011). اقامتگاه‌ها از اواخر قرن بیستم به دلایل مختلفی از جمله حمل و نقل و سفرهای تفریحی و تجاری به شدت رشد پیدا کردند (Erdem & Tetick; 2013). از نظر اوسلند و مک کوی (۲۰۰۴) اقامتگاه‌های بوم‌گردی را تسهیلات و امکانات اقامتی ایجاد شده در داخل نواحی طبیعی یا خیلی نزدیک و مجاور این نواحی است که توسط گردشگران مورد بازدید یا استفاده قرار می‌گیرد (Hagberg; 2011). یک اقامتگاه بوم‌گردی در واقع یک کلبه یا مکان گردشگری وابسته و سازگار با طبیعت است که در پی سازگاری با اصول و ارکان بوم‌گردی شامل طراحی، ساختار و عملکردها و کارکردهای محیطی می‌باشد (Kwan et al; 2008).

با توجه به نقش مهم اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فرهنگی ضرورت دارد تا ارتباط و پیوند بین توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی و توسعه پایدار در ابعاد و مولفه‌های مختلف مورد تحلیل و تبیین قرار گیرد. یکی از موضوعات و چالش‌های مهم شناسایی انواع دیدگاه‌ها و نگرش‌های فکری حاکم بر تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی است که این نگرش‌های متفاوت موجب شده است تا مردم روستاها و کارشناسان و کارآفرینان نسبت به تأثیرات اقامتگاه‌ها چشم‌انداز و قالب فکری متفاوتی داشته و نقاط قوت و ضعف و تهدیدها و فرصتها را در بخش‌های مختلف بررسی کنند. بر همین اساس، این تفاوت‌ها در نگرش موجب شکل‌گیری الگوهای ذهنی و فکری متفاوت می‌شود. جهت تصمیم‌گیری مطلوب و برنامه‌ریزی صحیح ضرورت دارد تا ابتدا این الگوهای فکری شناسایی شده و سپس تحلیل و تبیین شوند. بخش مرزی موران از توابع شهرستان گرمی استان اردبیل که تعداد ۶۳ آبادی و روستا را در خود جای داده است.

این بخش از استان اردبیل که در نوار مرزی با جمهوری آذربایجان قرار گرفته است، همانند سایر روستاهای ایران از عدم توجه کافی تصمیم‌گیرندگان حوزه توسعه روستایی مواجه و به دلیل مسائل و مشکلات معیشتی ناشی از اقتصاد تک قطبی و سنتی کشاورزی و عدم توسعه یافتگی و همچنین توزیع نامتوازن ثروت و خدمات و بالا رفتن توقعات نیروهای جوان و کارآمد روستایی که آمال و آرزوهای خود را در زندگی پر زرق و برق شهری جستجو می‌کنند باعث شده است جهت پیدا کردن شغلی برای امرار و معاش خود و خانواده روستا را به مقصد شهرهای دیگر ترک نموده و زمینه خالی شدن روستاها و مرگ تدریجی آنها فراهم نمایند. این مسائل و مشکلات زائیده تفکر و مدیریت غلط سالیان دور بوده که بذریع از هم گسستگی جوامع روستایی را کاشته‌اند که الان به نهالی تنومند تبدیل شده است که قطع کردن آن نیازمند به تفکری نو، همه جانبه و نگاه از پائین به بالا در توسعه هدفمند این جوامع می‌باشد. علیرغم این ظرفیت‌های بکر طبیعی و فرهنگی جوانان روستا در سالیان گذشته کمر همت به ترک روستاها بسته‌اند و این مهاجرت بی‌رویه آفتی در جهت توسعه پایدار این منطقه شده است. اما توسعه هدفمند جوامع محلی با تاکید بر گردشگری روستایی زمینه را برای شناسایی پتانسیل‌های مغفول این مناطق فراهم نموده است به همین منظور توسعه گردشگری بخش موران با باز آفرینی سنت‌ها و رسومات (توسعه فرهنگی-اجتماعی)؛ حفظ و احیاء کالبد سنتی خانه‌های روستایی به منظور ارائه خدمات نوین برای گردشگران تحت مدیریت خود جوامع محلی و در کنار آن ایجاد کسب و کار کوچک زمینه را برای اشتغال مکمل در کنار اقتصاد کشاورزی فراهم نموده است.

یکی از چالش‌های مهم در برنامه‌ریزی گردشگری در نواحی روستایی، شناسایی دیدگاه‌ها و الگوهای فکر حاکم بر تاثیرات اقامتگاه‌ها بر توسعه پایداری روستایی در نواحی روستایی موران است. الگوها تبیین‌کننده ارتباط عناصر و اجزای یک سیستم و میزان و جهت تأثیرات و تعیین‌کننده چشم‌انداز مربوطه است. چرا که توسعه اقامتگاه بوم‌گردی نیازمند خلاقیت و کارآفرینی هست لذا مشارکت گروه‌های مردمی در قالب ساکنان روستا و کارآفرینان روستایی و یا کارآفرینان مستقل در مناطق بوم‌گردی می‌تواند در بهبود وضعیت گردشگری روستایی راهگشا باشد. به منظور رسیدن به یک درک و چشم‌انداز درست از اقامتگاه‌های بوم‌گردی بخش موران نیاز هست تا الگوهای فکری حاکم برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در وضع موجود بخش موران شناسایی و تحلیل شود. در این پژوهش به این موضوع پرداخته شد که نگرش‌ها و دیدگاه‌هایی در قالب الگوی فکری در ارتباط با تاثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی وجود دارد و این الگوها دارای چه تشابهات و اشتراکاتی هستند و چگونه می‌توان در راستای برنامه‌ریزی صحیح و بهینه توسعه پایدار روستایی موران به کار گرفت.

ادبیات و پیشینه پژوهش:

پژوهش‌های متعددی در ارتباط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی و گردشگری روستایی در سطح ملی و بین‌المللی صورت گرفته است. پژوهش‌های دانشگاهی بر روی موضوع کسب و کارهای کوچک گردشگری، بسیار کندتر از آنچه پانزده یا بیست سال گذشته تصور می‌شد، پیش رفته است. مطالعات یا پژوهش‌هایی که در این ارتباط صورت گرفته است عمدتاً به مسئله اصول و ضوابط اکولوژها و اقامتگاه و ارتباط با ذی‌نفعان روستایی بوده اما الگوی اقامتگاه‌های بوم‌گردی به ندرت انجام شده است. در واقع ارائه مدل و الگوی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی مسئله‌ای است که به تازگی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در سطح بخش موران که اساساً پژوهشی در حوزه گردشگری روستایی انجام نشده و خلا یا عدم کفایت پژوهشی به شدت در آن به چشم می‌خورد. هر پژوهشی در این منطقه محدود به شهرستان گرمی است و اقامتگاه‌های بوم‌گردی منطقه مورد توجه قرار نگرفته است. جامپول و مهتا^۱ (۲۰۰۴) به بررسی ویژگی‌ها و کارکردهای اقامتگاه‌های بوم‌گردی پرداختند. تاکید اصلی نویسندگان بر شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با اقامتگاه بوم‌گردی و توجه به اصول پایداری بود.

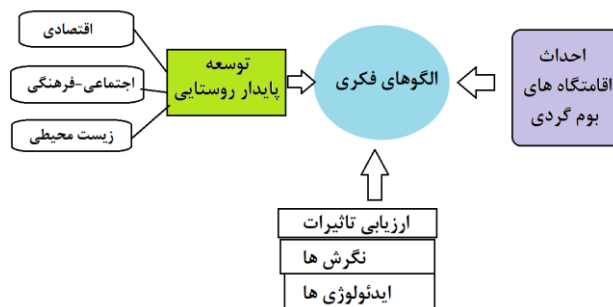
اوسلند و مک کوی (۲۰۰۴) در پژوهشی، اقامتگاه‌های بوم‌گردی را تسهیلات و امکانات اقامتی ایجاد شده در داخل نواحی طبیعی یا خیلی نزدیک و مجاور این نواحی می‌دانند که توسط گردشگران مورد بازدید یا استفاده قرار می‌گیرد. از طرفی وان^۱ و همکاران (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ویژگی‌های مشتریان اقامتگاه‌های بوم‌گردی و انگیزه‌های مرتبط با سطح قیمت آن در منطقه بلیز کانادا پرداختند. جاز کک و ژوکوسکی^۲ (۲۰۱۰)، در پژوهشی تحت عنوان "کسب و کار گردشگری در توسعه مناطق روستایی اروپا" به این نتیجه رسیده‌اند که گردشگری روستایی نقش مهمی در فعال سازی مناطق روستایی به ویژه مناطق و روستاهایی که با نرخ بالای بیکاری مواجه هستند می‌شود. هاگبرگ^۳ (۲۰۱۱) در فصلی از پژوهش خود به بررسی اکولاژها پرداخته است و ویژگی‌ها و اصول معماری آن را مورد بررسی قرار داده است. اردم و تتیک^۴ (۲۰۱۳) به بررسی گرایش‌های جدید در هتل و اکولاژها پرداختند. این پژوهش پیش‌بینی می‌کند که سرمایه‌گذاری‌ها بیشتر در زمینه اکولاژها در آینده انجام شده و این میزان سرمایه‌گذاری به تدریج افزایش خواهد یافت. ربکا^۵ و همکاران (۲۰۱۵) در بررسی نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه پایدار گردشگری کشور کنیا به این نتیجه رسیده‌اند که این اقامتگاه‌ها با افزایش آگاهی جوامع محلی و تغییر نگرش آنها و مسئولان دولتی به محیط طبیعی در حفاظت از توانمندی‌های طبیعی و توسعه گردشگری مؤثرند و با توجه به هجوم گردشگران به مناطق طبیعی با ارائه خدمات اقامتگاهی از آسیب رساندن به آنها جلوگیری می‌کنند. بولاتوویچ^۶ (۲۰۱۷) در پژوهشی مبانی اقامتگاه‌های بوم‌گردی را مورد بررسی قرار دادند. همچنین کامرون^۷ (۲۰۱۸) در مجموعه‌ای به بررسی مفاهیم طراحی اقامتگاه‌های بوم‌گردی و برنامه ریزی اکوتوریسم پرداخته و در آن عناصر و مباحث کلی در این ارتباط را مطرح کرده است. چین^۸ و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی شناسایی واکنش سازگار کسب و کار گردشگری به تغییرات اقلیمی در جوامع محلی گریت لیک پرداخته است. در پژوهش‌های داخلی صورت گرفته باقری و همکاران (۲۰۲۰) به موضوع برنامه ریزی تراکم کسب و کارهای گردشگری پرداخته و مدلی را برای این منظور ارائه کرده است. احسانی در پژوهش خود با عنوان "بررسی تأثیر اقامتگاه‌های محلی بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی" (۱۳۹۱) به بررسی نقش اقامتگاه‌های بومی خوشه سار بوم‌گردی در دو روستای گرمه و شیب دراز (قشم) پرداخته است. اروجی (۱۳۹۶) به تبیین روند گردشگری در مناطق روستایی خور و بیابانک اصفهان و تعامل ارتباطات بین کارآفرینان و اقامتگاه‌های بوم‌گردی پرداخته و نشان داده است که اقامتگاه‌های بوم‌گردی نسبت به ده سال پیش از نظر تبادل اطلاعات و گردشگری با توسعه بیشتری مواجه شدند. قدرت‌زاده (۱۳۹۸) به ارزیابی ظرفیت‌های کارآفرینی اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهر شیراز پرداخته که نتایج نشان می‌دهد مولفه‌های کیفیت خدمات (محتوا، زمینه و رفتار) بر تمایل به بازگشت گردشگران به اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیر مستقیمی دارند. لطیفیان (۱۳۹۷) تأثیر کیفیت خدمات گردشگری بر تمایل به بازگشت در اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گلستان را مورد بررسی قرار داده است که در بخشی از این پژوهش به نقش معماری تأکید شده است و یکی از اصلی‌ترین راهکارهای کاهش تأثیرات مشکلات بررسی شده در منطقه را ایجاد اقامتگاه و محوریت بخشیدن تمامی فعالیت‌های گردشگری بر اساس آن دانسته و اکوکمپ‌ها را تجارب موفق جهانی می‌داند که توانسته‌اند نقش چشمگیری در ایجاد گردشگری پایدار در پارک‌های ملی داشته باشند.

1. Kwan
2. Jaszczak & Žukovskis
3. Hagberg
4. Erdem & Tetik
5. Rebka
6. Bolatovic
7. Cameron
8. Chin

عنابستانی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان بررسی و تحلیل آثار ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی نمونه روستای اردکان شهرستان چناران، به این نتیجه رسیدند که بیشترین اثر ایجاد اقامتگاه بوم‌گردی، اشتغالزایی در منطقه بوده است که خود نیز شامل اشتغال مستقیم و غیر مستقیم، گسترش فرصت شغلی برای زنان و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید است، علاوه بر اشتغال زایی، منجر به افزایش تولید و درآمد، تقویت هویت محلی روستایی شده است و کمترین اثر آن مربوط به عوامل اجتماعی- فرهنگی و کالبدی- معماری است. بروج (۱۳۹۱) اقامتگاه‌های بوم‌گردی مناطق بیابانی را از نظر توسعه پایدار گردشگری، مقایسه کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که الگوی اقامتگاه بوم‌گردی در مناطق روستایی و بکر طبیعی، به عنوان یک کسب و کار کوچک گردشگری با مالکیت بومی و مدیریت خانوادگی، هماهنگی بیشتری با توسعه پایدار گردشگری دارد. احسانی در پژوهش خود با عنوان "بررسی تأثیر اقامتگاه‌های محلی بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی" (۱۳۹۱) به بررسی نقش اقامتگاه‌های بومی خوشه سار بوم‌گردی در دو روستای گرمه و شیب دراز (قشم) پرداخته است. رستم پیشه و همکاران (۱۳۹۸) مدل مفهومی بهینه ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گیلان را بررسی کرده است. در این پژوهش، به بررسی ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی این استان و ارائه مدل مفهومی مطلوب، پرداخته شده است. در جدیدترین پژوهش‌ها، ربیعی و همکاران (۱۳۹۹) مدل توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی خلخال را ارائه کردند که در کل راهبرد شبکه منطقه‌ای، شناسایی گره‌ها و حفره‌های ساختاری و سناریونگاری است که کلیه این اجزا در ارتباط با هم به توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی کمک می‌کند.

در مجموع پیشینه پژوهش نشان می‌دهد هنوز ضرورت و الزام زیادی به ادامه پژوهش‌ها در حوزه کسب و کار اقامتگاه بوم‌گردی روستایی در چارچوب تحلیل الگوهای فکری وجود دارد. بررسی مجموع پیشینه‌های پژوهش، نشان می‌دهد در تحقیقات علمی داخلی و خارجی، پژوهش‌های محدودی در مورد شناسایی الگوهای فکری در ارتباط با تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار صورت گرفته و هم چنین ارزیابی خاصی از میزان پایداری توسعه گردشگری توسط کسب و کارهای کوچک نشده است.

در شکل ۱، براساس مطالعات و یافته‌های میدانی پژوهشگر، مدل مفهومی نشان داده شده است که این مدل ارتباط احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر ابعاد اقتصادی، محیط زیستی و اجتماعی - فرهنگی توسعه پایدار روستایی را نشان می‌دهد که متاثر از تفاوت ارزیابی‌ها، نگرش‌ها و ایدئولوژی‌ها، الگوهای فکری مختلف را شکل می‌دهد:

شکل (۱): مدل مفهومی مرتبط

روش شناسی:

پژوهش حاضر از نظر هدف یک پژوهش کاربردی است که برای تبیین موضوع و نتایج آن از روش‌های توصیفی - تحلیلی مبتنی بر مطالعه میدانی و تکمیل پرسش‌نامه بهره گرفته شده است. همچنین از نظر ماهیت داده‌ها یک روش کمی - کیفی به شمار می‌رود.

پژوهش حاضر دارای متغیر مستقل (توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی) و متغیر وابسته (توسعه پایدار روستایی شامل اشتغال زائی، افزایش تولید و درآمد، توسعه محیطی و کالبدی، اجتماعی-فرهنگی، افزایش آگاهی) می‌باشد. داده‌های پژوهش از روش‌های کتابخانه‌ای-اسنادی و میدانی به دست آمده است. نمونه آماری پژوهش بر اساس دو گروه مردم روستاها و کارشناسان پژوهش تعیین شده است.

الف- نمونه آماری در بخش مشارکت کنندگان روستاهای بخش موران: جامعه آماری این بخش شامل سه گروه دهیارها و شوراهای روستاها، صاحبان کسب و کارهای روستایی و افراد با سابقه روستاهای گردشگرپذیر موران بودند. برای این منظور با توجه به محدود بودن جامعه آماری از سرشماری استفاده شده و کلیه دهیارها و شوراها، صاحبان کسب و کار و برخی افراد با تجربه برای ارزیابی انتخاب شدند.

ب- در بخش کارشناسان، جامعه آماری شامل سه گروه پژوهشگران دارای کار دارای پژوهشی در موران، مسئولان و مدیران امور گردشگری و روستاها و صاحبان کسب و کارهای گردشگری است. نمونه آماری از بین کسانی انتخاب شدند که به صورت مستقیم دارای کسب و کار مهم گردشگری در روستاها بوده و یا در قالب پژوهشگر یا مسئول طرح‌های گردشگری، در تحلیل گردشگری و کسب و کار روستایی این بخش، نقش آفرین بودند.

در بخش کارشناسان، روش نمونه‌گیری به صورت غیرتصادفی و آگاهانه است. با توجه به شروط انتخاب کارشناس (داشتن پژوهش و تحقیق، مسئولیت اجرای طرح یا داشتن کسب و کار گردشگری) و با توجه به محدود بودن تعداد کارشناسان، به صورت آگاهانه و از پیش هماهنگ شده، کارشناسان پژوهش، شناسایی و داده‌های پژوهش با هماهنگی قبلی با کارشناسان مشخص، گردآوری شد.

حجم جامعه در بخش کارشناسان مشخص نیست. آمار دقیقی از حجم کارشناسان در دست نیست و این مسئله باید از طریق روش گلوله برفی و در حین انجام پژوهش حاصل شود. به منظور تحلیل عوامل و الگوهای فکری حاکم بر توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی مبتنی بر توسعه پایدار از روش یا مدل کیو استفاده شده است (شاه حسینی و همکاران، ۱۳۹۳).

مراحل پژوهش بر اساس مدل کیو به شرح زیر است:

* گردآوری فضای گفتمان:

فضای گفتمان شامل مجموعه‌ای از مطالب متنوع و گوناگون مرتبط با موضوع پژوهش است که در میان اهالی گفتمان مطرح شده‌اند. منظور از اهالی گفتمان، افرادی هستند که مطالعه کیو در صدد شناسایی ذهنیت‌های آنان نسبت به موضوع پژوهش است. * انتخاب نمونه معرف از فضای گفتمان:

در این مرحله تلاش می‌گردد نمونه معرفی از فضای گفتمان برای اجرا استفاده شود؛ نمونه‌ای که قادر باشد ابعاد مختلف فضای گفتمان را در خود منعکس سازد؛ پس از جمع‌آوری فضای گفتمان، گزاره‌های مربوط به شبکه اجتماعی به دست می‌آید که با بررسی‌های اولیه و حذف عبارات تکراری، گزاره‌های نهایی انتخاب می‌گردند. * انتخاب مشارکت کنندگان:

از آنجا که مطالعه کیو در میان افرادی انجام می‌شود که به یک فضای گفتمانی ارتباط دارند، نیازی به نمونه‌گیری تصادفی یا نمونه‌هایی با حجم بالا نیست. در این روش، نمونه افراد به طور هدفمند از میان افراد مرتبط با موضوع مورد مطالعه انتخاب می‌شود. از مشارکت کنندگان خواسته می‌شود تا هر یک از عبارات را بر مبنای نظر شخصی خود و در یک قالب معین مورد داوری قرار دهند، یعنی بر حسب ترجیحات خود عبارات را مرتب کنند

* مرتب‌سازی کیو:

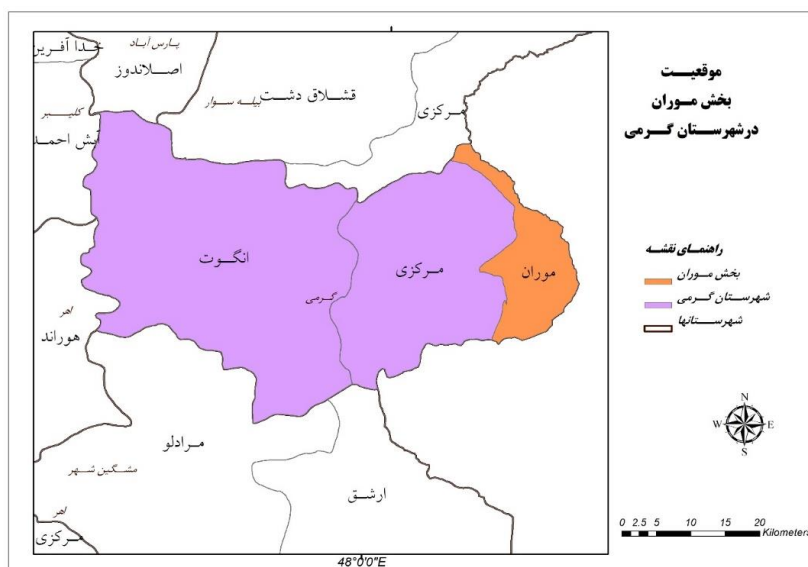
برای مرتب‌سازی در گام نخست نمودار کیو طراحی می‌گردد و از مشارکت کنندگان درخواست می‌گردد که عبارات یا گزاره‌های کیو را بر روی آن توزیع نمایند. این نمودار شامل طیف مدرجی است که مشارکت کنندگان عبارات‌هایی را که بر روی کارت‌های مخصوص نوشته شده‌اند بر اساس میزان موافقت یا مخالفت خود بر آن قرار می‌دهند (بهمنی و شکیبیا، ۱۳۹۳).

* تحلیل کیو:

تحلیل عاملی کیو اصلی‌ترین روش آماری برای تحلیل ماتریس حاصل از داده‌های کیو است. مبنای این روش نیز همبستگی بین افراد است و از بعد آماری همان تحلیل عاملی است و شامل استخراج عامل‌ها، چرخش آنها و محاسبه امتیازهای عاملی می‌باشد. ولی بر خلاف تحلیل عاملی عادی تحلیل بر روی افراد به جای متغیرها صورت می‌گیرد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲).

معرفی محدوده پژوهش

این پژوهش در محدوده بخش موران انجام شده است شهرستان گرمی از شهرستان‌های قدیمی و متأسفانه یکی از ۳۱ شهرستان محروم کشور در استان اردبیل است. بخش مرزی و زیبای موران در شهرستان گرمی با ۶۳ روستای سرسبز و طبیعت متفاوت و جذاب، از توان‌های گردشگری بالایی برخوردار است. طبیعت زیبای حاشیه رودخانه‌های داش‌دیی، شیلوه‌چایی، سلاله‌چایی و رودخانه مرزی بالهارود، وجود دره‌های بکر از دیدنی‌های منطقه به شمار می‌رود (وبگاه میراث فرهنگی و گردشگری استان اردبیل؛ ۱۳۹۷). این شهرستان از سه بخش انگوت، مرکزی و بخش موران تشکیل می‌شود (شکل ۲) که بر روی هم ۹ دهستان و حدود ۳۴۶ پارچه آبادی را تشکیل می‌دهند. بخش موران از بخش‌های جدید التاسیس شهرستان گرمی است که تا همین اواخر به عنوان دهستان موران از توابع بخش مرکزی شهرستان گرمی به شمار می‌رفت. در روستاهای بخش موران، کسب و کارهای محدودی نیز راه‌اندازی شده است که از جمله می‌توان به اقامتگاه بوم‌گردی اشاره کرد. اقامتگاه بوم‌گردی اوماسلان بخش موران از اقامتگاه‌های بوم‌گردی برجسته شهرستان گرمی محسوب می‌شود. این اقامتگاه در زمینی به مساحت ۱۰۰ متر و زیربنای ۱۰۰ مترمربع در یک طبقه و سه اتاق و ظرفیت ۱۳ گردشگر، احداث شده است. این اقامتگاه در نقطه صفر مرزی آذربایجان قرار دارد و امکان جذب گردشگر از هر دو کشور را فراهم می‌کند.

شکل (۲): موقعیت بخش موران در شهرستان گرمی

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل:

در ابتدای این بخش به بررسی و تحلیل تاثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستاهای بخش موران پرداخته شده است. به منظور بررسی این بخش از جامعه کارشناسان شامل محققین و پژوهشگران حوزه گردشگری موران، مسئولین و مدیران نهادهای اداری مرتبط با گردشگری و روستایی و همچنین صاحبان کسب و کارهای گردشگری در روستاهای گردشگری پذیر بخش موران استفاده شده است. از میان ۶۰ کارشناس منتخب این بخش، ۲۱ درصد محقق، ۳۰ درصد صاحبان کسب و کار گردشگری روستایی و ۴۹ درصد شامل مسئولین و مدیران امور دولتی گردشگری بودند. عمده آنها دارای مدرک تحصیلی لیسانس و فوق لیسانس بوده و بخش بخش مدیران دولتی، عمدتاً در ادارات میراث فرهنگی، بنیاد مسکن و استانداری بودند.

جدول (۱): بررسی میانگین گزاره‌های تاثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی موران

میانگین	گزاره‌ها	میانگین	گزاره‌ها
۴,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش آگاهی شما از فناوری اطلاعات شده است.	۵,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش تفریحی شده است
۴,۹	اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش میزان سرمایه گذاری شما در فعالیتهای اقتصادی شده است	۵,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش توان کسب و کارهای فروش محصولات بومی به گردشگران شده است
۴,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث کاهش فقر روستایی شده است	۵,۹	اقامتگاه‌ها باعث افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش فعالیتهای خدماتی روستایی شده است
۴,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث ایجاد تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستا شده است	۵,۸۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش میزان رضایت گردشگران از خدمات گردشگری روستا شده است
۴,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث امنیت غذایی شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث رونق فعالیتهای گردشگری و بازدید مسافران از روستا شده است
۴,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش قیمت زمین‌های روستایی شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث رونق صنایع دستی روستا شده است
۴,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش قدرت و توان کسب و کارهای روستایی رقیب شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث سطح ارتباطات روستا و مدیریت روستا با روستاها و شهرهای مجاور شده است
۴,۹	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث بازگشت مردم به روستا و جلوگیری از تخلیه روستاها شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث وضعیت و سیستم حمل و نقل روستایی شده است
۴,۹	اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش میزان انگیزه مردم روستا و کارآفرینان برای فعالیت شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث اجرای طرح‌های هادی و سایر طرح‌های عمرانی در روستا شده است
۴,۸۶	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش ارتباطات بین مردم روستا شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش تعداد افراد خلاق و کارآفرین بومی یا غیربومی در روستاها شده است
۴,۸۶	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش میزان خدمات بهداشتی و درمانی شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش مبادلات اقتصادی بین کسب و کارها و بین روستاها شده است
۴,۸۶	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث ایجاد عدالت اجتماعی نسبی در روستا شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش سطح ترویج و آموزش گردشگری از طریق گردشگران شده است
۴,۸۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث توسعه زیرساختهای روستایی شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش میزان مشارکت زنان در امور کسب و کارهای اقتصادی شده است
۴,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث کاهش قاچاق کالاها و محصولات روستایی شده است	۵,۸۲	اقامتگاه‌های بوم‌گردی باعث افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش صنعتی و صنایع دستی شده است

۴,۷۴	اقامتگاه‌های بوم گردی در افزایش همیاربین مردم در انجام امور روستا نقش مهمی داشته است	۵,۸۲	اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش احداث فضاهای تفریحی و تفرجی و گردشگری در روستاها شده است
۴,۷۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش میزان انسجام و اتحاد بین مردم شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش اتمام طرح های نیمه کاره دولتی شده است
۴,۷۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث توسعه دانش بومی روستایی شده است	۵,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش میزان سرمایه گذاری‌های دولتی و خصوصی در روستا شده است
۴,۷۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی، باعث حفاظت از منابع طبیعی روستا شده است.	۵,۷۸	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش سطح تنوع در جاذبه‌های گردشگری روستایی شده است
۴,۷۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی از اتلاف منابع آب و خاک جلوگیری کرده است.	۵,۷۸	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش احیای مجدد کسب و کارهای تعطیل گشته، شده است
۴,۷۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث کاهش آلودگی‌های زیست محیطی شده است	۵,۷۸	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش تولیدات زراعی شده است
۴,۶۸	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش حس اعتماد به نفس و خودباوری شما شده است.	۵,۷۸	اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش تولیدات باغی و دامی شده است
۴,۶۸	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش دانش و آگاهی روستاییان شده است	۵,۷۶	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش سطح استفاده از تولیدات بومی در کسب و کارهای روستایی شده است
۳,۹	اقامتگاه‌های بوم گردی باعث سطح دسترسی به ابزار کار و فناوری‌ها در روستا شده است	۵,۷۶	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش سطح ارتباط موران با دیگر مقصدهای گردشگری پیرامون شده است
۳,۸۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی در تامین نیازهای اساسی خانواده موثر بوده است	۵,۷۶	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش قدرت بازاریابی گردشگری روستایی و گسترش بازار شده است
۳,۸۴	اقامتگاه‌ها در جلوگیری از مهاجرت به شهرها یا کاهش مهاجرت نقش مهمی داشته است	۵,۷۶	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش قدرت رقابتی موران در رقابت گردشگری با پیرامون شده است
۳,۸۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش احساس رضایت از زندگی شده است	۵,۷۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش رشد سطح فرهنگی و ارتباطاتی مردم شده است
۳,۸۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش میزان خدمات فرهنگی و عمومی شده است	۵,۷۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش سطح ارتباط کارآفرینان کسب و کارها با مسئولین دولتی شده است
۳,۸۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش میزان تولیدات کشاورزی روستا شده است	۵,۷۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش مدت اقامت گردشگران در روستا شده است
۳,۸۴	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش فعالیتهای صنعتی و خدماتی در روستا شده است	۵,۷۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش قدرت و توان کسب و کارهای اینترنتی شده است
۳,۸۴	اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش احداث گمرک‌های روستایی در نواحی مرزی شده است	۵,۷	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق رسانه‌ها شده است
۳,۸۲	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث توانمندسازی روستایی شده است	۵,۷	توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی باعث افزایش میزان فعالیتهای آژانس‌های گردشگری در ارتباط با روستاها شده است

به منظور شناسایی الگوهای فکری، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده است. داده‌ها در نرم افزار SPSS وارد شده و از طریق تکنیک تحلیل عاملی و بر اساس روش تحلیل مولفه‌های اصلی و بر پایه ماتریس همبستگی داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفته و از طریق روش واریانس، داده‌ها چرخش یافته و در نهایت خروجی داده‌ها برای تعیین عامل‌ها، مورد توجه قرار گرفت. مقدار آزمون KMO برابر با ۰,۷۴ است که نشان از معناداری و اعتبار آزمون است.

بر اساس نتایج جدول ۲، چهار الگوی فکری که دربرگیرنده شاخص‌ها و گزاره‌های مختلف است شناسایی شده است. در واقع کلیه الگوهای فکری که دارای مقدار ویژه چرخش یافته بالاتر از ۱ است، انتخاب شده است. در ستون درصد واریانس، میزان نقش هر الگوی در تبیین تأثیرات شاخص‌های مختلف را مشخص کرده است. بر اساس نتایج جدول، الگوی فکری اول با بیش از ۵۵ درصد واریانس تبیین تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی بخش موران، مهمترین الگوی فکری این پژوهش به شمار می‌رود. میزان فاصله این الگو با سه الگوی دیگر، قابل توجه است. الگوهای دیگر با ۱۷ تا ۷ درصد قدرت تبیین دارای ارزش و وزن کمتری هستند. منظور از درصد تبیین این است که هر الگوی فکری به چه میزان می‌تواند حقایق و واقعیت‌های مربوط به تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی را پوشش و تحلیل و تبیین نماید. در مجموع این چهار الگوی فکری، ۹۲ درصد تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی موران را تبیین می‌کنند و ۸ درصد باقیمانده توسط معیارهای دیگر تبیین می‌شود که به جهت عدم تأثیر و اهمیت و گستردگی، اساساً نمی‌توان آنها را در قالب یک‌الگوی فکری تعریف کرد.

جدول (۲): نتایج مقادیر ویژه تحلیل عاملی مدل کیو برای سنجش الگوهای فکری حاکم بر تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی بخش موران

مقادیر چرخش یافته			مقادیر اولیه			الگوهای فکری
درصد تجمعی	درصد واریانس	مجموع	درصد تجمعی	درصد واریانس	مجموع	
۵۵,۳۶۱	۵۵,۳۶۱	۲۷,۶۸۰	۸۰,۵۳۴	۸۰,۵۳۴	۴۰,۲۶۷	۱
۷۳,۱۴۷	۱۷,۷۸۷	۸,۸۹۳	۸۷,۰۱۴	۶,۴۸۰	۳,۲۴۰	۲
۸۳,۶۷۵	۱۰,۵۲۷	۵,۲۶۴	۸۹,۹۹۰	۲,۹۷۶	۱,۴۸۸	۳
۹۲,۳۷۵	۸,۷۰۰	۴,۳۵۰	۹۲,۳۷۵	۲,۳۸۵	۱,۱۹۲	۴

به منظور تبیین و تحلیل هر یک از الگوهای فکری چهارگانه، باید دیدگاه‌های هر یک از مشارکت‌کنندگان نسبت به هر یک از الگوهای فکری مرتبط با پژوهش مشخص شود. در نهایت با ترکیب دیدگاه مشارکت‌کنندگان روستایی، می‌توان مفهوم و محتوای هر الگو را شناخت.

در جدول ۳، مقدار بارهای عاملی هر یک از ۵۰ مشارکت‌کننده در تحلیل الگوهای فکری به مقدار صفر تا ۱ مشخص شده است. مقادیر بارهای عاملی که بزرگتر از ۰,۵ باشد تعیین‌کننده ویژگی‌های هر الگوی فکری بوده و ویژگی‌های تعیین‌کننده هر الگوی فکری را مشخص می‌کند. بر همین اساس ابتدا مشارکت‌کننده‌هایی با بار عاملی بیش از ۰,۵ برای هر الگوی فکری مشخص شده و سپس میانگین و مجموع دیدگاه و نگرش‌های این مشارکت‌کنندگان نسبت به گزاره‌های پژوهش تعیین شده و بر این اساس، محتوا و ویژگی‌های هر یک از الگوهای فکری مشخص و تحلیل شده است.

جدول (۳): مقدار بارهای عاملی گزاره‌ها نسبت به هر یک الگوهای فکری حاکم بر تاثیرات اقامتگاه‌های بوم گردی بر توسعه روستایی بخش موران

الگوهای فکری				مشارکت کنندگان	الگوهای فکری				مشارکت کنندگان
الگوی چهارم	الگوی سوم	الگوی دوم	الگوی اول		الگوی چهارم	الگوی سوم	الگوی دوم	الگوی اول	
۰,۱۵	۰,۲۷	۰,۳۸	۰,۸۲	P26	۰,۰۲	۰,۳۱	۰,۶۹	۰,۶۲	P1
۰,۰۹	۰,۳۶	۰,۳۸	۰,۷۸	P27	۰,۲۸	۰,۹۰	۰,۱۸	۰,۲۲	P2
۰,۳۷	۰,۰۷	۰,۵۹	۰,۶۳	P28	۰,۱۹	۰,۲۴	۰,۴۲	۰,۸۳	P3
۰,۲۳	۰,۲۲	۰,۴۰	۰,۸۳	P29	۰,۱۵	۰,۲۷	۰,۳۸	۰,۸۲	P4
۰,۲۲	۰,۲۶	۰,۴۰	۰,۸۲	P30	۰,۰۹	۰,۳۶	۰,۳۸	۰,۷۸	P5
۰,۲۰	۰,۰۵	۰,۳۰	۰,۹۰	P31	۰,۳۷	۰,۰۷	۰,۵۹	۰,۶۳	P6
۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۲۲	۰,۸۹	P32	۰,۲۳	۰,۲۲	۰,۴۰	۰,۸۳	P7
۰,۳۲	۰,۲۶	۰,۳۶	۰,۷۹	P33	۰,۲۲	۰,۲۶	۰,۴۰	۰,۸۲	P8
۰,۵۵	۰,۳۳	۰,۲۴	۰,۶۳	P34	۰,۲۰	۰,۰۵	۰,۳۰	۰,۹۰	P9
۰,۲۱	۰,۲۷	۰,۴۰	۰,۸۴	P35	۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۲۲	۰,۸۹	P10
۰,۹۰	۰,۲۹	۰,۱۵	۰,۰۷	P36	۰,۳۲	۰,۲۶	۰,۳۶	۰,۷۹	P11
۰,۱۷	۰,۲۸	۰,۳۸	۰,۸۳	P37	۰,۵۵	۰,۳۳	۰,۲۴	۰,۶۳	P12
۰,۳۶	۰,۱۸	۰,۷۲	۰,۴۲	P38	۰,۲۱	۰,۲۷	۰,۴۰	۰,۸۴	P13
۰,۲۰	۰,۲۶	۰,۳۸	۰,۸۴	P39	۰,۹۰	۰,۲۹	۰,۱۵	۰,۰۷	P14
۰,۲۶	۰,۱۹	۰,۳۹	۰,۸۱	P40	۰,۱۷	۰,۲۸	۰,۳۸	۰,۸۳	P15
۰,۰۲	۰,۱۰	۰,۲۱	۰,۸۹	P41	۰,۳۶	۰,۱۸	۰,۷۲	۰,۴۲	P16
۰,۲۰	۰,۲۳	۰,۳۶	۰,۸۶	P42	۰,۲۰	۰,۲۶	۰,۳۸	۰,۸۴	P17
۰,۱۶	۰,۲۳	۰,۳۴	۰,۸۶	P43	۰,۲۶	۰,۱۹	۰,۳۹	۰,۸۱	P18
۰,۱۷	۰,۲۷	۰,۶۲	۰,۶۴	P44	۰,۰۲	۰,۱۰	۰,۲۱	۰,۸۹	P19
۰,۰۲	۰,۳۱	۰,۶۹	۰,۶۲	P45	۰,۲۰	۰,۲۳	۰,۳۶	۰,۸۶	P20
۰,۲۸	۰,۹۰	۰,۱۸	۰,۲۲	P46	۰,۱۶	۰,۲۳	۰,۳۴	۰,۸۶	P21
۰,۱۹	۰,۲۴	۰,۴۲	۰,۸۳	P47	۰,۱۷	۰,۲۷	۰,۶۲	۰,۶۴	P22
۰,۱۵	۰,۲۷	۰,۳۸	۰,۸۲	P48	۰,۰۲	۰,۳۱	۰,۶۹	۰,۶۲	P23
۰,۰۹	۰,۳۶	۰,۳۸	۰,۷۸	P49	۰,۲۸	۰,۹۰	۰,۱۸	۰,۲۲	P24
۰,۳۷	۰,۰۷	۰,۵۹	۰,۶۳	P50	۰,۱۹	۰,۲۴	۰,۴۲	۰,۸۳	P25

باز خورد چهار الگوی فکری شناسایی شده به صورت کلی

<p>الگوی فکری اول</p>	<p>در این الگو، تأثیرات قابل توجه احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی به ایجاد پیوندها و ارتباطات بین بخش‌های مختلف گردشگری از جمله روابط بین کسب و کارها، مشارکت مردمی و ارتباط بین موران با نواحی پیرامون اشاره کرد. در واقع توسعه اقامتگاه باعث ایجاد روابط و تعاملات بیشتر موران با نواحی پیرامون خواهد شد. الگوی فکری اول معتقد است که تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر بهبود شاخص‌های اقتصادی روستای موران مانند درآمد، فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی، مشارکت زنان، تنوع در تولیدات بومی، بهبود سیستم حمل و نقل، صنایع دستی، بهبود امنیت اقتصادی و رشد دانش اقتصادی غیرقابل انکار است و البته باید به پیامدهای مهم اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه خدمات و زیرساخت‌های روستایی مانند بهبود راه‌های ارتباطی، اجرای طرح‌های هادی، بهبود قوانین کسب و کار و ... اشاره کرد. نکته قابل ذکر دیگر نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در کاهش تخریب منابع طبیعی است که از طریق آگاهی مردمی و گردشگران از ارزش‌های منابع طبیعی است که می‌تواند در فرایند استفاده از اقامتگاه‌های بوم‌گردی حاصل شود.</p>
<p>الگوی فکری دوم</p>	<p>اهمیت و اعتبار دیدگاه این الگو بسیار کمتر از الگوی فکری اول است. در مجموع میزان تأثیرات بالا و برجسته اقامتگاه‌های بوم‌گردی از نظر این الگو، کمتر از الگوی اول است. با این حال به غیر از معیار تأثیرات اقامتگاه بوم‌گردی بر افزایش ایده‌های جدید و نوآوری اقتصادی در روستا و حجم گردشگران ورودی، در سایر موارد، تأثیرات بالای اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر روستا همان مواردی هست که در الگوی فکری اول اشاره شد با این تفاوت که بر اساس طرفداران این الگو، اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر خلاف اول الگوی اول بر برخی شاخص‌های اقتصادی مانند درآمد و اشتغال، امنیت اقتصادی و همچنین حفاظت از منابع طبیعی، تأثیرات برجسته‌ای ندارد، اما همانند الگوی فکری اول، به نقش تأثیرات برجسته اقامتگاه‌های بوم‌گردی در برخی شاخص‌های پیوندهای بین موران با پیرامون، توان مدیریتی و مهارت بین مردم، مشارکت، بهبود برخی شاخص‌های گردشگری و افزایش توان انواع کسب و کارهای روستایی معتقد است.</p>
<p>الگوی فکری سوم</p>	<p>این الگو به تأثیرات مثبت جدیدی از احداث اقامتگاه اشاره دارد که در الگوهای قبلی چندان مورد توجه قرار نگرفته بود و یا تأثیرات آن را در حد معمولی و نسبی ارزیابی کرده بودند. همچنین در این الگو، برای اولین بار، مشارکت کنندگان، به تأثیرات برجسته منفی احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی در افزایش بی‌مورد قیمت و افزایش توان قدرت کسب و کارهای رقیب اراضی روستایی اشاره کردند که در الگوهای قبلی وجود نداشت. به غیر از موارد فوق باید به تأثیرات مهم اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر افزایش سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی، قدرت ارتباطات و گردشگری موران با نواحی پیرامون و افزایش آگاهی از ارزش منابع طبیعی اشاره کرد.</p>
<p>الگوی فکری چهارم</p>	<p>دیدگاه این الگو، مشابه الگوهای اول و دوم است اما به باور این الگو، تأثیرات اقامتگاه بر بسیاری از شاخص‌های توسعه روستایی مانند شاخص‌های مختلف گردشگری روستایی، سرمایه‌گذاری و مشارکت روستایی، تصویر ذهنی گردشگری، ارتباطات بین موران با نواحی پیرامون و مبادلات اقتصادی و گردشگری، شاخص‌های اقتصاد روستایی، شاخص‌های زیست محیطی مانند منابع طبیعی، سرمایه اجتماعی و پیوندهای اجتماعی، توان مدیریتی، توانمندسازی، وابستگی قومی و غیره در سطح اندک و محدود می‌باشد.</p>

تبیین جزئیات الگوهای فکری حاصل از بارهای عاملی گزاره‌ها:

الف- الگوی فکری اول:

الگوی فکری اول، با تبیین بیش از ۵۵ درصد موضوع تاثیرات اقامتگاه‌های بوم گردی بر توسعه روستایی، مهمترین الگوی فکری پژوهش به شمار می‌رود. در تحلیل کلی از تاثیرات اقامتگاه‌ها بر اساس این الگو، باید اشاره کرد که اقامتگاه‌های بوم گردی در مجموع دارای تاثیرات مثبت و بالایی بر بخش‌های متعدد توسعه روستایی بخش موران داشته است که برای نمونه می‌توان به تاثیرات مثبت و برجسته آن بر توسعه انواع کسب و کارهای روستایی مانند کسب و کارهای مربوط به بخش تفریحی مانند استراحتگاه، باغ، پارک، جاذبه‌های گردشگری و غیره، کسب و کارهای مربوط به بخش فعالیتهای خدماتی روستایی، توسعه فعالیتهای خدماتی اقامت و پذیرایی از مسافران فروشگاه، کسب و کارهای مربوط به بخش پذیرایی از گردشگران، کسب و کارهای مربوط به بخش تولیدات باغی و دامی، کسب و کارهای مربوط به بخش صنعتی و صنایع دستی، کسب و کارهای اینترنتی، کسب و کارهای مربوط به بخش تولیدات زراعی و سطح زیرکشت، کسب و کارهای مربوط به بخش فروش محصولات بومی و صنایع دستی به گردشگران و ... اشاره کرد.

در بررسی الگوی فکری اول با جزئیات کامل می‌توان به تاثیرات مثبت و قابل توجه احداث اقامتگاه‌های بوم گردی بر عناصر و شاخص‌های گردشگری موران مانند بازاریابی گردشگری روستایی و گسترش بازار، سطح شکوفایی دیگر گونه‌های گردشگری بخش موران از طریق اقامتگاه بوم گردی، افزایش ایجاد تصویر ذهنی مثبت برای گردشگران، افزایش تورهای بوم گردی و گردشگری تاریخی، رونق فعالیتهای گردشگری و بازدید مسافران از روستا، افزایش میزان رضایت گردشگران از خدمات گردشگری روستا، سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق رسانه‌ها و گردشگران، افزایش مدت اقامت گردشگران در روستا، میزان فعالیت آژانس‌های مسافرتی، افزایش سطح ترویج و آموزش گردشگری از طریق گردشگران و افزایش سطح تنوع در جاذبه‌های گردشگری روستایی تاکید کرد. در کنار این موارد با وجود موارد فوق‌الذکر، این الگو معتقد است که اقامتگاه‌های بوم گردی به تنهایی تاثیرات نسبی و متوسطی بر کاهش فقر، افزایش عدالت و بالندگی اقتصادی و همچنین حفاظت محیط زیست دارد و طبیعی است که باید در کنار سایر عوامل نقش آفرینی نماید. از طرفی با وجود اینکه تاثیرات اقامتگاه‌های بوم گردی بر برخی شاخص‌های پیوندی و ارتباطاتی، بالا بوده اما از نظر شاخص‌های سرمایه اجتماعی مانند همیاری، اتحاد، انسجام بین مردم و اعتماد متقابل، سطح تاثیرات اقامتگاه، نسبی و متوسط است. در واقع مواردی که در حوزه اقتصادی، منابع طبیعی، رشد گردشگری و مشارکت بومی گفته شد اشاره به موارد مشخص داشته و به معنی آن نیست که اقامتگاه‌های بوم گردی می‌توانند ماهیت کلی این ابعاد توسعه روستایی را دگرگون سازند. از طرفی برای مثال برخی از طرفداران این الگو معتقدند که اقامتگاه‌های بوم گردی نمی‌تواند تاثیرات آنچنانی بر ارتباط موران با کشور آذربایجان از نظر ایجاد گمرک، ایجاد بازارچه‌های مرزی و افزایش مبادلات اقتصادی داشته باشد. نکته نگران‌کننده در این الگو، عدم تاثیر خاص اقامتگاه‌های بوم گردی بر کاهش وابستگی‌های قومی و فرهنگی است. در واقع بی‌پرده باید اشاره کرد که تعصبات زبانی و قومی افراطی یک مانع جدی در راه جذب گردشگر بوده و ظاهراً احداث اقامتگاه‌های بوم گردی در کاهش این تعصبات نقش چندانی ندارد. البته در کنار این مسئله باید به این نکته مثبت نیز اشاره کرد که احداث اقامتگاه‌های بوم گردی عموماً تاثیرات منفی خاصی بر توسعه روستایی نگذاشته است که برای مثال می‌توان به تاثیرات اندک آن بر گسترش خانه‌های دوم و ساخت خانه‌های نو توسط غیر بومیان، افزایش قیمت زمین‌های روستایی و ایجاد اشتغال کاذب در روستا اشاره کرد. البته در کنار این موارد، اقامتگاه‌های بوم گردی همچنین هیچگونه تاثیرات منفی در ایجاد دوگانگی و اختلافات فرهنگی بین مردم به دلیل اختلاف سطح آگاهی آنها و افزایش تضاد طبقاتی در بین مردم روستا نیز بر جای نگذاشته است.

بر اساس باورمندان این الگو احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی در موران هیچگونه تأثیری در مهاجرت معکوس، افزایش میزان صادرات روستا، افزایش تبدیل اراضی کشاورزی به ساخت و سازهای روستایی، توزیع و تقسیم درست ثروت و منافع اقتصادی بین مردم، ایجاد تعاونی‌های مختلف در روستا و افزایش سطح همکاری کسب و کارهای موران با کشور همسایه نداشته است.

ب- الگوی فکری دوم:

الگوی فکری دوم با ۱۷ درصد تبیین تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی، دومین الگوی ذهنی و فکری پژوهش به شمار می‌رود با این حال درصد تبیین این الگو بسیار کمتر از الگوی اول است و در واقع می‌توان گفت الگوی فکری اول با فاصله زیاد، یک الگوی مجزا به شمار رفته و سه الگوی دیگر شرایط نزدیکی از نظر میزان اهمیت و گستردگی و پوشش دهی به موضوع دارند. بنابراین بدیهی است که در واقع در این الگو، تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر بیشتر شاخص‌های اقتصادی، نسبی و متوسط است. همچنین تأثیرات اقامتگاه بر شاخص‌های سرمایه اجتماعی مانند اعتماد، اتحاد و انسجام بین مردم، در حد متوسط و نسبی ارزیابی شده است.

نکته قابل ذکر در این الگو، تأثیرات اندک و محدود اقامتگاه‌ها بر حفظ منابع طبیعی و افزایش حس تعلق مردم به روستاها است که در الگوی اول، به عنوان شاخص‌هایی با تأثیرپذیری بالا، معرفی شده بود اما ظاهراً مشارکت کنندگان این الگو، در این زمینه با مبلغین الگوی اول اختلاف نظر دارند. در این الگو، تأثیرات بر سطح حمایت‌های دولتی در سطح نسبی و متوسط است.

در مجموع در بخش عمده تأثیرات اقامتگاه‌ها بر توسعه روستایی این الگو با الگوی اول، دارای تشابهات و هماهنگی‌هایی از نظر فکری است و باورمندان به این دو الگو در بیشتر موارد نظرات هماهنگ دارند اگرچه در برخی موارد محدود که اشاره شد، اختلاف نظر زیادی در بین آنها دیده می‌شود. ناگفته نماند که اهمیت و وزن این الگو نسبت به الگوی اول به مراتب کمتر است.

ج- الگوی فکری سوم:

نکته قابل ذکر در این الگو، عدم تأثیرگذاری اقامتگاه‌های بوم‌گردی در بیشتر ویژگی‌های زیست محیطی روستاها مانند کاهش آلودگی‌های محیطی، حفاظت از منابع طبیعی روستا، جلوگیری از اتلاف منابع آب و خاک جلوگیری، افزایش تبدیل اراضی کشاورزی به ساخت و سازهای روستایی و .. است. همچنین علاوه بر موارد اشاره در الگوهای قبلی مانند توزیع ثروت، فقر، عدالت، دوگانگی و تضاد طبقاتی در بخش عدم تأثیرگذاری، از نظر مبلغین این الگو، اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر افزایش سطح همکاری کسب و کارهای موران با کشور همسایه، افزایش میزان فعالیتهای آژانس‌های گردشگری در ارتباط با روستاها، سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق رسانه‌ها، توسعه دانش بومی روستایی و ایجاد تعاونی‌های مختلف در روستا نیز هیچ تأثیری ندارد.

در مجموع باید گفت الگوی فکری سوم نسبت به دو الگوی اول و دوم، الگوی متفاوتی بوده و ویژگی‌ها و باورها بعضاً متضادی با دیگر الگو دارد با این حال میزان اهمیت و وزن این الگو تنها ۱۰ درصد است و نمی‌تواند قدرت خاصی در تبیین تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی موران داشته باشد.

د- الگوی فکری چهارم:

الگوی فکری چهارم که با ۷ درصد قدرت تبیین، کم‌اهمیت‌ترین الگو به شمار می‌رود معتقد است که احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی تنها در دو شاخص سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق گردشگران و افزایش میزان رضایت گردشگران از خدمات گردشگری روستا دارای تأثیرات بالا و مهم است. از این منظر، این الگو، به کمترین میزان ممکن تأثیرات اقامتگاه‌ها معتقد است و بیشتر تأثیرات را در سطح متوسط یا اندک می‌داند.

نتیجه گیری:

در این پژوهش به بررسی وضعیت اقامتگاه‌های بوم گردی در بخش موران از منظر توسعه پایدار روستایی پرداخته شد. نتایج تاثیرات اقامتگاه‌های بوم گردی نشان می‌دهد احداث اقامتگاه‌های بوم گردی تاثیرات مهم و برجسته‌ای بر توسعه پایدار روستایی به ویژه در بخش‌های کسب و کار، گردشگری، شاخص‌ها اقتصادی، مهارت و توان‌های بومی، برخی زیرساختها و خدمات و همچنین حفاظت از منابع طبیع دارد و در مجموع باید تاثیرات اقامتگاه‌های بوم گردی را متنوع و در ابعاد گسترده و در سطح بالا ارزیابی کرد. هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و تعیین انواع الگوهای فکری حاکم بر پژوهش و تحلیل و تبیین آنها بود. در مجموع بر اساس الگوهای شناسایی شده، به طور کلی الگوی فکری اول دارای بیشترین وزن و اهمیت در بین الگوهای دیگر بود و سه الگوی دیگر وزن و قدرت نزدیک به هم داشتند. بر اساس الگوی فکری اول، اقامتگاه‌های بوم گردی در مجموع دارای تاثیرات مثبت و بالایی بر بخش‌های متعدد توسعه روستایی بخش موران داشته است که برای نمونه می‌توان به تاثیرات مثبت و برجسته آن بر توسعه انواع کسب و کارهای روستایی، ایجاد پیوندها و ارتباطات بین بخش‌های مختلف گردشگری از جمله روابط بین کسب و کارها، مشارکت مردمی و ارتباط بین موران با نواحی پیرامون، ارتباطات و تعاملات بین گردشگری و روستاها و جامعه روستایی، مهارت آموزی مردم و کسب و کارها، توسعه شاخص‌ها و عناصر گردشگری روستایی، توسعه برخی خدمات و زیرساختهای روستاها است اما در کنار آن باید به تاثیرات بالای آن بر اقتصاد روستایی مانند درآمد، فرصت‌های شغلی، سرمایه گذاری دولتی و خصوصی، مشارکت زنان، تنوع در تولیدات بومی، بهبود سیستم حمل و نقل، صنایع دستی، بهبود امنیت اقتصادی و رشد دانش اقتصادی نیز اشاره کرد، هر چند به تنهایی نمی‌تواند عامل تحول اقتصادی باشد.

الگوی فکری دوم با ۱۷ درصد تبیین تاثیرات اقامتگاه‌های بوم گردی بر توسعه روستایی، دومین الگوی ذهنی و فکری پژوهش به شمار می‌رود با این حال درصد تبیین این الگو بسیار کمتر از الگوی اول است. در مجموع میزان تاثیرات بالا و برجسته اقامتگاه‌های بوم گردی از نظر این الگو، کمتر از الگوی اول است. با این حال به غیر از معیار تاثیرات اقامتگاه بوم گردی بر افزایش ایده‌های جدید و نوآوری اقتصادی در روستا و حجم گردشگران ورودی، در سایر موارد، تاثیرات بالای اقامتگاه‌های بوم گردی بر روستا همان مواردی هست که در الگوی فکری اول اشاره شد. با این حال، بر خلاف اول الگوی اول، بر برخی شاخص‌های اقتصادی مانند درآمد و اشتغال، امنیت اقتصادی و همچنین حفاظت از منابع طبیعی، تاثیرات برجسته‌ای ندارد. بر اساس تفکرات الگوی فکری سوم، اقامتگاه‌های بوم گردی بر شاخص‌هایی مانند ایجاد بازارچه‌ها، جلوگیری از تخلیه روستاها، میزان انگیزه مردم روستا و کارآفرینان، تعداد شاغلین، افزایش قیمت زمین‌های روستایی، دسترسی به مواد اولیه، افزایش میزان اعتماد اجتماعی ساکنین روستا به هم، افزایش سطح اعتماد بین مردم، ایجاد نهادهای محلی روستایی، تاثیرات بالای دارند که در الگوهای فکری اول و دوم اشاره‌ای نشده بود. همچنین باید به باید به تاثیرات مهم اقامتگاه‌های بوم گردی بر افزایش سرمایه گذاری دولتی و خصوصی، قدرت ارتباطات و گردشگری موران با نواحی پیرامون و افزایش آگاهی از ارزش منابع طبیعی اشاره کرد و سرانجام الگوی فکری چهارم که با ۷ درصد قدرت تبیین، کم اهمیت‌ترین الگو به شمار می‌رود معتقد است که احداث اقامتگاه‌های بوم گردی تنها در دو شاخص سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق گردشگران و افزایش میزان رضایت گردشگران از خدمات گردشگری روستا دارای تاثیرات بالا و مهم است.

در شکل ۳ گراف و محتوای چهار الگوی فکری ذکر شده مشاهده می‌شود:

شکل (۳): گراف الگوهای فکری چهارگانه حاکم بر تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی بخش موران

در بخش مقایسه بین نتایج کار این پژوهش با مطالعات بین‌المللی، نشان می‌دهد که با وجود پرداختن این مطالعات به ابعاد مختلف اقامتگاه و توسعه روستایی کمتر به مسئله تحلیل الگوهای فکری حاکم و نگرش‌ها و دیدگاه‌های مختلف پرداخته شده و از این نظر این پژوهش رویکرد تازه‌ای را به کار گرفته است. در این پژوهش با توجه به نتایج حاصله و شرایط بخش موران و نزدیکی به مناطق مرزی و در نظر گرفتن اصول طراحی اقامتگاه‌ها و کسب و کارها تلاش شده است تا با تبیین ساختار الگوهای ذهنی و فکری، طرز تفکرهای مختلف بین کارشناسان و مردم بومی و محققین را شناسایی کند. در واقع این پژوهش به نوعی می‌تواند تفاوت گروه‌های کارشناسان را از نظر چشم‌انداز اقامتگاه‌های بوم‌گردی مشخص نماید.

در این میان باید اشاره کرد که نتایج پژوهش برای موارد زیر قابلیت و کاربرد زیادی دارد:

- استفاده از داده‌های پژوهش برای اداره کل و ادارات میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان‌های استان جهت برنامه‌ریزی در مقصدهای گردشگری روستایی

- اداره کل امور روستائی و شوراهای استانداری و اداره کل بنیاد مسکن انقلاب اسلامی جهت به کارگیری در برنامه‌ریزی‌های مربوطه به ویژه در اجرای طرح‌های هادی در بخش موران و ...

- استفاده از این داده‌ها برای نهادهای امنیتی جهت کنترل امنیت مزرها و مناطق مرزی و جلوگیری از تخلیه روستاها

- استفاده از نتایج پژوهش برای شناسایی جامعه شناختی روستاهای بخش موران از طریق داده‌ها و اطلاعات الگوهای فکری پژوهش

- تدوین چشم‌اندازهای توسعه گردشگری و اقامتگاه‌های بوم‌گردی از طریق توجه به مبحث سناریو نویسی

- استفاده از نتایج پژوهش برای برنامه‌ریزی مناطق آزاد اقتصادی مانند انزلی و ارس به دلیل قرار داشتن موران در مسیرهای گردشگری استان

- استفاده از نتایج پژوهش در برنامه ریزی و اجرای طرح جامع گردشگری استان اردبیل
- تشکیل خوشه‌ها و شبکه‌های اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سطح استان اردبیل و استان گیلان به منظور تقویت تعاملات شبکه‌ای

منابع

- اروجی، حسن. (۱۳۹۶). تبیین روند توسعه گردشگری در مناطق روستایی (مورد مطالعه: شهرستان خور و بیابانک). رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، به راهنمایی دکتر جلالیان و رضوانی، دانشگاه خوارزمی تهران
- احسانی، افسانه؛ فرجی راد، عبدالرضا. (۱۳۹۰). بررسی تاثیرات اقامتگاه‌های محلی (خوشه‌های اکوتوریسم) بر ارتقای کیفیت زندگی در جامعه محلی (بر پایهروستاهای گرمه و شیب دراز). مجله جغرافیای سرزمین، دوره ۸، شماره ۳۰، ۶۳-۷۷
- بحرینی، سیدحسن؛ مکون، رضا. (۱۳۸۰). توسعه شهری پایدار: از فکر تا عمل. فصلنامه محیط شناسی، دوره ۲۷، شماره ۲۷، صص ۴۱-۶۰
- پنداشته، حمیده. (۱۳۹۰). بررسی اکوتوریسم استان گیلان و ارائه راهکارهای گسترش آن. پنجمین همایش تخصصی مهندسی زیست رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ قادری، اسماعیل. (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوبهای نظریه‌ای). فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره ۶، شماره ۲، صص ۲۳-۴۱
- عنابستانی، علی‌اکبر؛ گیاهی، حسین؛ جوانشیری، مهدی. (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل آثار ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی (نمونه: روستای رادکان شهرستان چناران)؛ فصلنامه برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)؛ سال هشتم، شماره دوم، صص ۱-۲۴
- قدرت زاده رحیم. (۱۳۹۸). ارزیابی ظرفیت‌های کارآفرینی اقامتگاه‌های بوم‌گردی، مورد مطالعه: اقامتگاه‌های بوم‌گردی شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت گردشگری، برنامه ریزی توسعه گردشگری
- لطیفیان، مهدی. (۱۳۹۷). تاثیرات کیفیت خدمات گردشگری بر بازگشت گردشگران به اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گلستان. پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم کشاورزی و منابع طبیعی، توسعه روستایی و کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی
- Bien, A. (2008). *A SIMPLE USER'S GUIDE TO CERTIFICATION FOR SUSTAINABLE TOURISM AND ECOTOURISM*. Centre for Ecotourism and Sustainable Development, Handbook 1, 3rd edition, pp. 1-33. Available
- Bulatovic, D. (2017). Ecotourism and Eco lodge Accommodation. *Iliria international review*, 7 (2), 55-72
- Erdem, B., & Tetik, N. (2013). An environmentally - sensitive approach in the hotel industry: ecolodges. *International Journal for Responsible Tourism, Fundatia Amfiteatru*, 2(2), 22-40
- Hagberg, A. (2011). *What's an ecolodge?; a case study of ecotourism operations in Ecuador*; A master thesis in environmental science, 30 ECTS and a Minor Field Study supported by Sida
- Hwang, J. & Lee, S. (2015). The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea; *Tourism Management*, 46: 501-513
- Jampol, G., & Mehta, H. (2004) ecolodges; International Finance Corporation
- Jafari, J. (2000). *Encyclopedia of tourism*. London: Routledge
- Jacobs, M. (1995) Sustainable development assumption, contradiction, progress, in: Lovenduski, J. (eds), *Contemporary Political Studies: "Proceeding of annual conference of the Political Studies Association"*, London/Rebecca
- Mehta, H. (1997). *Designing and developing ecotourism hotels*. Research paper presented at the ecotourism at a cross roads conference and field seminar, the Kenya wildlife society, Niroby, Kenya
- Rebka, B., & Bor, T. (2015). Eco-Lodges, a Future for Sustainable Tourism in Kenya, *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 8: 37-41.
- Kwan, P. & Eagles P., & Gebhardt A. (2008). A Comparison of Ecolodge Patrons' Characteristics and Motivations Based on Price Levels: A Case Study of Belize
- Wang, L., Tian, M., Wen X. Zhao, L. Jiling, S. M. Wang, H. Lan, Y, Sun M. (2014). Geoconservation and geotourism in Arxan-Chaihe Volcano Area, Inner Mongolia, China. *Quaternary International, In Press, Corrected Proof*